

Μνήμων

Τόμ. 16 (1994)

Εώα και Εσπερία. Περιοδικό της Εταιρείας
Έρευνας των Σχέσεων του Μεσαιωνικού και Νέου
Ελληνισμού με τη Δύση

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΝΤΙΝΗ

doi: [10.12681/mnimon.571](https://doi.org/10.12681/mnimon.571)

Βιβλιογραφική αναφορά:

KONTINΗ Α. (1994). Εώα και Εσπερία. Περιοδικό της Εταιρείας Έρευνας των Σχέσεων του Μεσαιωνικού και Νέου Ελληνισμού με τη Δύση. *Μνήμων*, 16, 205–207. <https://doi.org/10.12681/mnimon.571>

Ἐῶα καὶ Ἑσπέρια. Περιοδικὸ τῆς Ἑταιρείας Ἑρευνας τῶν Σχέσεων τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴ Δύση, τόμος I, Ἀθήνα 1993, 248 σ.

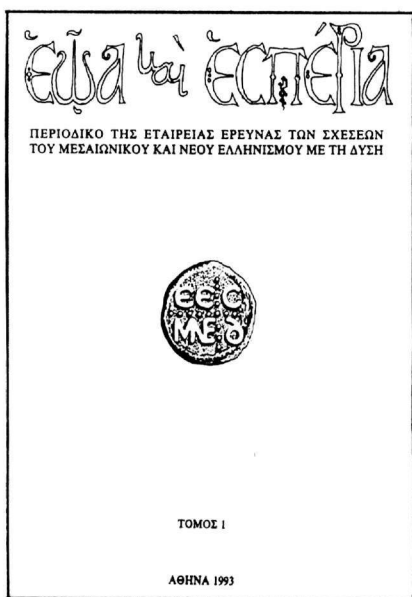
Οἱ σχέσεις Ἀνατολῆς-Δύσης καθόρισαν γιὰ αἰῶνες τὶς τύχες πολλῶν λαῶν. Εἰπώθηκε, μάλιστα, ὅτι ἡ σύζευξη τῆς βυζαντινῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς λατινικῆς Δύσης θὰ ἦταν πραγματικότητα ἥδη ἀπὸ τὸ 802 μ.Χ. ἂν εἶχαν γίνει δεκτοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Καρόλου τοῦ Μεγάλου πρὸς τὴν αὐτοκρατορεῖα Εἰρήνην τὴν Ἀθηναίαν, «αἰτούμενοι», κατὰ τὸν χρονολόγῳ Θεοφάνη, «ζευχθῆναι αὐτὴν τῷ Καρόλῳ πρὸς γάμον καὶ ἐνῶσαι τὰ ἔῶα καὶ τὰ ἑσπέρια». Οἱ πραγ-

στὴν Ἀθήνα καὶ κύριος στόχος τῆς εἶναι ἡ προαγωγή τῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἔρευνας τῶν παραπάνω σχέσεων. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἡ Ἑταιρεία, μετὰ τὸ ἄλλων, ἔχει ἀναλάβει τὴν ἐκδοσὴ σειρᾶς νοταριακῶν κωδίκων ἀπὸ τὰ Ἑπτάνησα καὶ ἐκθέσεων (Relazioni) Βενετῶν διιοικητῶν ἐλληνικῶν περιοχῶν. Ἐπίσης, διοργανώνει κάθε χρόνο, γιὰ φοιτητὲς καὶ νέους ἐρευνητὲς, ἀνοιχτὲς συζητήσεις καὶ σεμινάρια Ἐπιγραφικῆς, Νομισματικῆς, Ἀρχαιολογίας, Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς Παλαιογραφίας. Πρόσφατα, ἡ Ἑταιρεία κυκλοφόρησε τὸν πρῶτο τόμο τοῦ ἐπιστημονικοῦ τῆς περιοδικοῦ μετὰ τίτλο «Ἐῶα καὶ Ἑσπέρια».

Στὶς 248 σελίδες τοῦ προσεκτικὰ φτιαγμένου τόμου δημοσιεύονται ἐπτά ἱστορικὲς ἐργασίες, βιβλιοκρισίαι καὶ χρονικὸ. Ἀπὸ τὰ περιεχόμενα γίνεται φανερό ὅτι τὸ ἐνδιαφέρον ἐστιάζεται περισσότερο στὸ γῶρο τῶν Ἑπτανήσων καὶ κυρίως στὴν Κέρκυρα, στὴν ὁποία ἀφοροῦν τέσσερις ἐργασίες. Δύο ἀναφέρονται στὴν Πελοπόννησο καὶ μία στὴν Κέρκυρα συγχρόνως καὶ στὴν Πελοπόννησο.

Τὸ χρονικὸ πλαίσιο τῶν ἄρθρων ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν 13ο-18ο αἰῶνα. Οἱ πηγὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀντλήθηκαν οἱ μαρτυρίες προέρχονται κυρίως ἀπὸ: 1) Ἀνδεγαυικὸ Ἀρχεῖο, ἔτσι ὅπως αὐτὸ ἀνασυστήθηκε στὴ Νεάπολη τὸ 1950 καὶ εἶναι γνωστὸ ὡς Ἀρχεῖο τοῦ Καρόλου Α' (1266-1285) καὶ Καρόλου Β'. 2) Archivio di Stato di Venezia. 3) Χειρόγραφα τῆς βενετικῆς βιβλιοθήκης Querini-Stampalia καὶ τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης. 4) ΓΑΚ - Ἀρχεῖα Νομοῦ Κερκύρας: Ἀρχεῖο Ἐγγχωρίου Διοικήσεως, Βενετικὴ Διοίκηση, Ἐνετοκρατία, Συμβολαιογράφοι, ἰδιωτικὴ συλλογὴ ἐγγράφων Ἰωάννου Δ. Κόλλα.

Μὲ τὸν τόμο αὐτὸ διευρύνεται κυρίως ὁ ὀρίζοντας τῶν δεδομένων γιὰ τὴν Κέρκυρα, ὅταν τὸ νηεὶ ἦταν ὑπὸ τὴν ἀνδεγαυικὴ καὶ βενετικὴ κυριαρχία. Μέσα ἀπὸ

ματικότητες ὅμως ὑπαγόρευαν ἄλλες ἐξελίξεις: οἱ δύο κόσμοι ἀκολούθησαν διαφορετικὰς πορεῖες. Ἦλθαν ὡστόσο, στὴ διαδρομὴ τοῦ χρόνου, σὲ πολλαπλὰς ἐπαφὰς ποὺ ἡ διερεύνησή τους, παρὰ τίς ὡς τώρα συμβολές, παραμένει αἰτούμενο τῆς ἔρευνας. Τὸ κενὸ αὐτὸ ἐπιχειρεῖ νὰ καλύψει ἡ ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα τῆς «Ἑταιρείας Ἑρευνας τῶν Σχέσεων τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴ Δύση».

Ἰδρύθηκε τὸ 1986 ἀπὸ ὁμάδα ἱστορικῶν

τὴν ἔκδοση τριῶν, συστηματικὰ σχολιασμένων, νοταριακῶν κερκυραϊκῶν ἐγγράφων (1398-1458) ἀπὸ τὸν Σπύρο Ν. Ἀσωνίτη καταβάλλεται προσπάθεια, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, νὰ ἀνασυσταθεῖ ὁ ρόλος καὶ ἡ λειτουργία τῶν συμβολαιογράφων, Ἰονίων καὶ Ἰταλῶν, κατὰ τὸν ὄψιμο Μεσαίωνα: περίοδος ἀνδεγαυικῆς κυριαρχίας (1267-1386) καὶ πρώιμη Βενετοκρατία (1386-1473). Ἡ μελέτη συμπληρώνεται μὲ κατάλογο τῶν Κερκυραίων συμβολαιογράφων (1274-1473).

Ἡ Μαρία Ντούρου-Ἡλιοπούλου ἐξετάζει τὴν κυριαρχία τοῦ ἀνδεγαυοῦ βασιλιᾶ τῆς Νεάπολης Καρόλου Β' (1285-1309) στὸ πριγκιπάτο τῆς Ἀχαΐας καὶ στὴν Κέρκυρα τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 13ου αἰῶνα. Διαπιστώνει τὴ συνέχεια τῆς πολιτικῆς ποῦ εἶχε χαράξει ὁ πατέρας του, Κάρολος Α'. Ὁ ἀριθμὸς τῶν σωζομένων ἐγγράφων τοῦ Καρόλου Β' εἶναι, σὲ σχέση μὲ αὐτὰ τοῦ προκατόχου του, μικρὸς, ἀλλὰ ἐνδεικτικὸς τῶν τομέων ποῦ τὸν ἀπασχολοῦσαν: διοίκηση, ἄμυνα, προστασία λατινικῆς ἐκκλησίας ἀπὸ αὐθαρεστές ἀξιωματοῦχων, μέτρα εὐνοϊκὰ γιὰ τοὺς ὑπηκόους του.

Τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα τῆς Κέρκυρας προβάλλονται ἀνάγλυφα μέσα ἀπὸ τὴν ἔκθεση (1 Ἰαν. 1741) πρὸς τὴ Βενετικὴ Γερουσία τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτῆ καὶ Καπετάνιου τῆς Κέρκυρας Giovanni Malipiero. Ἡ ἀξιοποίηση τῶν ἱστορικῶν στοιχείων τῆς ἔκθεσης ὑπῆρξε ἀποτέλεσμα συλλογικῆς προσπάθειας. Πρόκειται γιὰ σεμιναριακὸ μάθημα (χειμερινὸ ἐξάμηνο 1988-89) στὸ Τμῆμα Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῆς Ἀναστασίας Παπαδία-Λάλα, τὸ ὁποῖο, ὅπως τὸ δημοσίευμα πιστοποιεῖ, ἐπέτρεψε στοὺς φοιτητὲς οὐσιαστικὴ ἐνασχόληση μὲ τὴν ἐρμηνεία τῶν πηγῶν.

Ὁ Νίκος Καραπιδάκης ἐπιχειρεῖ νὰ προσδιορίσει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο διαμορφώνεται ἡ ὁμάδα τῶν Κερκυραίων πολιτῶν, μὲ συνείδηση τῆς ἰδιαιτερότητάς της, κατὰ τοὺς 15ο-16ο αἰῶνες τῆς βενετικῆς κυριαρχίας. Ἡ ἐργασία του ἐγγράφεται στὴν ἱστορία τῶν πόλεων. Σκιαγρα-

φεῖται ὁ σταδιακὸς σχηματισμὸς, μὲ ποικίλες προσμείξεις, τῆς κερκυραϊκῆς ἀστικής «εὐγένειας» καὶ ἡ τάση της νὰ ἀποτελέσει κλειστὴ κοινωνικὴ ὁμάδα.

Οἱ ἐργασίες οἱ ἀφιερωμένες στὴν Κέρκυρα ὁλοκληρώνονται μὲ τὴν παρουσίαση ἀπὸ τὴν Κατερίνα Ζαρίδη βιογραφικῶν στοιχείων γιὰ τὸν Ἰάκωβο Τριβώλη, στιχοῦργό τῆς «Ἱστορίας τοῦ Ταγιαπιέρα» καὶ τῆς «Ἱστορίας τοῦ ρέ τῆς Σκότζιας μὲ τὴ ρήγισσα τῆς Ἑγγλιτέρας». Μὲ βάση 18 συμβολαιογραφικὰ ἐγγράφα (1515-1546), ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ δέκα δημοσιεύονται καὶ σχολιάζονται σὲ παράρτημα, προβάλλονται νέα στοιχεῖα γιὰ τὸν ποιητὴ (π.χ. ἡ δραστηριότητά του ὡς «ἐναύσιου δικαστῆ» καὶ ὡς «δικαιτῆ») σὲ ὑποθέσεις ἰδιωτικοῦ δικαίου), καθὼς καὶ γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ κατάσταση στὸ νησί τὸν 16ο αἰῶνα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μαρία Ντούρου-Ἡλιοπούλου, ἡ ὁποία, μὲ τὴν ἐργασία ποῦ ἀναφέρθηκε, δίνει, παράλληλα μὲ τὴν Κέρκυρα, καὶ μιὰ εἰκόνα τῆς ἀνδεγαυικῆς κυριαρχίας στὴ Ρωμανία, κυρίως στὴν Ἀχαΐα, κατὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 13ου αἰῶνα, δύο ἀκόμη μελέτες ἀναφέρονται στὴν Πελοπόννησο:

Ὁ Κωνσταντῖνος Ντόκος παρουσιάζει, σὲ κριτικὴ ἔκδοση, τὴ σημαντικὴ ἱστορικὴ πηγὴ «Breve descrizione del Regno di Morea», ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὴν Πελοπόννησο κατὰ τὴ δευτέρη Βενετοκρατία. Αὐτὴ ἡ συνοπτικὴ περιγραφὴ, παρόλο ποῦ φερόταν ὡς ἀνώδυμη καὶ ἀχρονολόγητη, χρησιμοποιήθηκε —λόγω τῶν πληθυσμιακῶν, οἰκιστικῶν κλπ. στοιχείων ποῦ προσφέρει— ἐπανελημμένα ἀπὸ τοὺς ἐρευνητές. Ἰδιαιτέρα ὁ στατιστικὸς πῖνακας ποῦ περιέχει γνώρισε πολλαπλὲς δημοσιεύσεις. Ὁ Κ. Ντόκος ἀναζήτησε νέα σχετικὰ τεκμήρια στὰ βενετικὰ ἀρχεῖα ποῦ τοῦ ἐπιτρέπουν, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀξιοποίηση τῶν ὑπαρχόντων, νὰ προτείνει χρονολόγηση τῆς πηγῆς αὐτῆς, προσδιορισμὸ τοῦ χαρακτήρα της (ἂν εἶναι δημόσιο ἐγγράφο ἢ ἀφηγηματικὸ κείμενο) καὶ ἐντοπισμὸ τοῦ συντάκτη της.

Ἀπὸ τὸν Ἀντώνη Πάρδο ἀναλύονται οἱ ἄγνωστες πτυχές τῶν συνεννοήσεων τῆς Μάνης μὲ τὸ ἰσπανικὸ βασίλειο τῆς Νεάπολης (1639-1648) καὶ περιγράφονται λεπτομερῶς οἱ πειρατικὲς δραστηριότητες τῶν Μανιατῶν, τὸ ὄραμά τους γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μοριᾶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ἐνέργειές τους νὰ μεταναστεύσουν στὴ Δύση. Παράλληλα, ἐντοπίζονται οἱ διπλωματικοὶ ἀνταγωνισμοὶ Ἰσπανῶν καὶ Βενετῶν ποὺ διεκδικοῦν τοὺς δικούς τους στρατιωτικὸς στόχους, ἐκμεταλλεύμενοι κάθε φορά τὴ θέση τῆς Μάνης, ἡ ὁποία

βρίσκεται, ὅπως δηλώνει καὶ ὁ τίτλος τῆς μελέτης, στὸ «μάτι τοῦ κυκλώνα».

Οἱ δημοσιευόμενες μελέτες, μὲ τὴ συστηματικὴ χρησιμοποίηση ἀρχεῖακῶν πληροφοριῶν, τὴν εὐρεία ἀξιοποίηση τῆς σχετικῆς ἐλληνικῆς καὶ ξένης βιβλιογραφίας, τὶς ἐρευνητικὲς ὑποθέσεις ποὺ προτείνουν, συμβάλλουν οὐσιαστικὰ στὴν κατανόηση τῆς περιόδου ποὺ ἐξετάζου. Ὁ πρῶτος, ἐπομένως, τόμος τοῦ περιοδικοῦ «Ἑῶα καὶ Ἑσπέρια» ξεκινᾷ μὲ ἓνα ἐπίπεδο ποὺ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ὑπόσχεται συνέχεια, διεύρυνση καὶ περαιτέρω βελτίωση.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΚΟΝΤΙΝΗ

Α. Τσακτιρία καὶ Μ. Τιβέριου: *Ιστορία των αρχαίων χρόνων ως το 30 π.Χ., για την Α' τάξη του γυμνασίου*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1985 καὶ 1991, 308 σ.

Το σχολικὸ μάθημα συνιστᾷ μιὰ διαδικασία ποὺ καλύπτει συγχρόνως πολλοὺς τομεῖς γνώσης: ἀπὸ τὴ διαμορφωμένη, διοχετευόμενη γνώση ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸ υπουργεῖο μεταδίδεται μέσω τοῦ διδάσκοντα καὶ βρίσκεται σε ἀποκρυσταλλωμένη μορφή στο ἐγχειρίδιο, ὡς τὴ διαλεκτικὴ ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὸν πομπὸ καὶ τὸ δέκτη καὶ τὴ συνάντηση σχολικῆς καὶ ἐξωσχολικῆς γνώσης, ἡ «καινούργια» γνώση (αὐτὸ ποὺ ονομάζουμε συνήθως «παρακάτω» ἢ «παράδοση») εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀσκησης μιᾶς πολὺπλευρῆς γνώσης, τῆς ὁποίας ἡ ἐμβέλεια εἶναι ἀδύνατο νὰ μετρηθεῖ μέσα στὴν πολυπλοκότητά της καὶ μὲ τὴ μορφή ποὺ ἀναπαράγεται καθημερινὰ μέσα στὴ σχολικὴ αἴθουσα καὶ μέσα στὴ διάνοια τῶν μαθητῶν. Εκείνο ποὺ εἶναι βέβαιο εἶναι ὅτι ὁ μαθητὴς μεταφέρει καθημερινὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖο στὸ σπίτι καὶ ἀντίστροφα ἓνα μέρος τῆς γνώσης αὐτῆς —ἐπίσης ὅχι μετρήσιμο— μέσω τοῦ σχολικοῦ ἐγχειριδίου.

Τὸ ἐγχειρίδιο, μεταβατικὸ στάδιο ἀπὸ τὴ θεωρία στὴν πράξη τῆς γνώσης, εἰκόνα τῆς κοινωνίας ποὺ τὸ παράγει καὶ συγχρό-

νως ὄργανο ἐπηρεασμοῦ τῆς κοινωνίας αὐτῆς, εἶναι σε θέση νὰ παρέχει πληροφορίες γιὰ τὴ γενικότερη ἰδεολογία του, δηλ. γιὰ τὸ σύστημα ἰδεῶν ποὺ ἐγκλείει, μέσα στο ὁποῖο ἐγγράφεται ἡ φιλοσοφία τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Τὰ ἴδια τὰ ἐγχειρίδια διευκολύνουν τὴ δημιουργία πολλῶν θεμάτων γιὰ μελέτη, υπαγορευομένων ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ζητούμενα καὶ ἀφορώντων σε ἔννοιες ὅπως «ἱστορία», «πολιτισμός», «ἀξία», «πατρίδα», «ἔθνος», «φυλὴ», «πολιτικὴ». Τὰ ἐγχειρίδια ἱστορίας, ὅπως καὶ κάθε ἱστοριογραφικὴ προσπάθεια, ἐπιχειροῦν μιαν ἀναπαράσταση τῆς πραγματικότητος καὶ ὑπὸ τὴν ιδιότητα αὐτὴ κινούνται καὶ λίγο στο χωρὸς τῆς τέχνης. Μοιραία λοιπὸν τὸ πρόβλημα τίθεται καὶ γι' αὐτὰ ὡς πρόβλημα τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ἀναπαράστασής της, ἀπὸ τὸ πρίσμα τοῦ σκεπτικιστικοῦ πνεύματος ποὺ διέπει τὴ σύγχρονη συνειδητοποίηση τῆς σχετικότητος τῶν ἱστορικῶν γνώσεων.

Μποροῦμε ἐπομένως νὰ ἀναγνωρίσουμε κάποιες πτυχές τῆς προσφερόμενης ἱστορικῆς γνώσης στους μαθητὲς τῆς Α' τάξης τοῦ γυμνασίου, ἀν ἀναλύσουμε τὸ περιεχό-